

Végezetül a köszönet hangja szóljon mindnyájunk nevében azokhoz akik a Bárdos Szimpóziumot 2013-ban ismét létrehozták. *Dr. Duffek Mihály* dékán és *Szabó Márta* tanszékvezető főiskolai docens, hosszú tervezésben készítik elő a színvonalas programot. Majd a felkészülés során fáradhatatlan munkabírással, elkötelezett hivatástudattal alakítják végleges formába. Önzetlen kollégák, és munkatársak a segítői és közreműködői a kifogástalan rendezés és szervezés megvalósításában.

Tudjuk, hogy mindnyájan szívügyüknek tekintik a minden területre kiterjedő igényes megoldást. Elismerés illeti Öket és őszinte köszönet! Örömmel és érdeklődéssel várjuk a következő esztendő debreceni meghívását a nevezetes Bárdos Szimpóziumra.

Márkusné Natter-Nád Klára

Hic haec hoc, elveszett a tok

Megszövegesített Kodály-énekgyakorlatok¹

Közös éneklésre invitálom a hallgatóságot. A képernyőn Kodály 333 olvasógyakorlatának 92. számú éneke látható.

Betűkottás anyag, tempójelzés, dinamikára, előadásmódra vonatkozó utasítások és abszolút magasságra vonatkozó információ nélkül. A dallamot *f'* kezdőhangról, lassú tempóban, legato énekeljük (lalázva). Komor hangvételi, merengő, sötét tónusú zenei anyagot hallunk. Könnyedebb (*leggero*) hanghordozással, gyorsabb tempóban, *h'* kezdőhangról kezdve ugyanez az anyag játékos, derűs hatást kelt.

Számtalan más karakter is megformálható lenne még a hangmagasság, tempó, dinamika, előadásmód változtatásával, harmadjára azonban szolmizálva, *g'* kezdőhangról, lépő tempóban, „lapról olvasás” jelleggel énekeljük az olvasógyakorlatot. Feltételezzük, hogy így hallhatta egy fiatal zeneakadémista előadásában Weöres Sándor is a dallamot, amikor Kodály felkérésére olvasógyakorlatok szövegszerzésével foglalkozott. Figyelembe véve a mérőütések mentén, az ütem egyeken kiemelkedő *re* hang, valamint a kétütemes kezdő motívum ismétlődését, a monoton mozgássor jellegzetes szöveget hívott elő (Ld. Weöres Sándor: *Olvadás*).

A vers kottaképpel együtt Forrai Katalin *Ének az óvodában*² című könyvében található. Ez a szövegváltozat azonban egyedül itt jelenik meg.

¹ A kottapéldákat és kötetben fellelhető verseket szerzői jogi okokból nem jelenítettem meg.

² FORRAI KATALIN: *Ének az óvodában*. Editio Musica Budapest, Bp., 1993: 232. Ebben a kiadásban 284-es sorszámot kapott.

Az első motívum a Weöres kötetekben kiadott versekhez képest rövid mássalhangzóval („Csip, csep”) és „egy” helyett „két csepp” változattal szól. Weöres életművében kétféle módon ismert a vers: a *Bóbita, Ha a világ rigó lenne* és EIÖB³ kötetekben „Csepereg a víz”, a *Tarka forgó* és a *Magyar etűdök – száz kis énekszöveg*⁴ kötetekben „lecsepeg a víz” befejezéssel.

Kodály és Weöres közös pedagógiai célzatú tevékenységének bővebb ismertetése előtt rövid áttekintés következik az előzményekről:

A Kodály-koncepció egyes elemei a 20-as években már léteztek. A Zeneakadémiai növendékek képzése (a 10-es évektől fogva) gyakorlatorientált volt (pl. magyar népdalok tananyagba építése, népdalokkal végzett diktálási gyakorlat).

A népdal, a zenei anyanyelv felfedezése és feltárása változást kívánt a zenei közéletben: amikor ugyanis a népdalokból építkező új magyar műzene megszólalt, nyilvánvalóvá vált, hogy nincs értő közönsége. A közönség, legfőképpen az ifúság zenei nevelésére vonatkozó gondolatait 1929-ben, a *Gyermekkarok* címmel megjelent tanulmányában fogalmazta meg Kodály:

„Mit kellene tenni? Az iskolában úgy tanítani éneket és zenét, hogy ne gyötrelmem, hanem gyönyörűség legyen a tanulónak, s egész életére beleoltsa a nemesebb zene szomját.”⁵

„Nekünk tömegeket kell a zenéhez vezetni.”⁶ – mondja, s a hangszerek-tatással ellentétben az énekes alapú képzést nevezi meg a vezető erőnek, mint az egyetlen, mindenki számára elérhető és ingyenes hangszert.

Hangsúlyozza a tanár szerepét: „Sokkal fontosabb, hogy ki az énektanár Kisvárdán, mint hogy ki az Opera igazgatója. Mert a rossz igazgató azonnal megbukik. (Néha még a jó is.) De a rossz tanár harminc éven át harminc évjáratból öli ki a zene szeretetét.”⁷

Kodály figyelme 1925 körül fordul a gyermekek, az ifúság zenei nevelése felé. Ekkor születnek első gyermekkarai, ekkortól számítható a kórusélet megújulása, mely majd 1934-től, a tanítványok munkája nyomán, az Éneklő Ifúság mozgalomban teljeseedik ki.

Angliában tanulmányozta John Curwen relatív szolmizációs rendszerét, majd a 30-as években Fritz Jöde előadásait hallgatta Budapesten.

A relatív szolmizáción alapuló tanítási módszert Ádám Jenő kísérletezte ki, majd Kodály biztatására, 1943-ban megírta a módszertankönyvet is.

³ WEÖRES SÁNDOR: *Egybegyűjtött írások*. Ötödik, bővített kiadás. Magvető, Bp., 1986.

⁴ 1985-ben megjelent önálló kötet formájában is.

⁵ KODÁLY ZOLTÁN: *Visszatekintés I*. Szerk. Bónis Ferenc. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1982: 39.

⁶ Uo. 42.

⁷ Uo. 43.

Kodály a 30-as évek végétől sorra jelentkezik pedagógiai tárgyú füzetivel.

1937. *Bicinia Hungarica I.* – ennek utószavában ír először a relatív szolmizációról.

1941. Énekeljünk tisztán!
15 kétszólamú énekgyakorlat
Bicinia Hungarica IV.

1942. 333 olvasógyakorlat

Kodály zeneszerzőként aktív kapcsolatot ápolt kortárs költőkkel, irodalmárokkal. A századelő vokális kompozícióinak szövegei még elsősorban népdalszövegek voltak, vagy az előző évszázadok költeményei. Nagy jelentőségűnek bizonyult Ady verseinek megzenésítése, de Kodály nevéhez köthető a fiatal költőgeneráció felfedezése, népszerűsítése is. Kiindulópontnak Weöres Sándor *Öregek* című versének feldolgozását tekintjük.

Weöres Sándor szombathelyi mentora, Pável Ágoston⁸ hatására és belső ösztönzésre hallgatva 15 évesen (1928) elküldte írásait a helyi Hír, majd Erő című lapoknak. A Hír újságírója, Bata Gábor ajánlotta néhány versét Bónyi Adorjának, a Pesti Hírlap munkatársának. 1929. április 14-én⁹ jelenik meg a Pesti Hírlap százoldalas vasárnapi számában Bónyi felfedező cikke Weöresről, s ott olvasható az 1928-ban keletkezett *Öregek* című vers. Ekkor találkozott Kodály is a művel: „*A vers mindjárt megkapott, mert ritkán hallani ilyen őszinte érzést, és főleg fiatal embertől, az öregek iránti szánalmat.*”¹⁰ Erre utal Weöres is, amikor évtizedekkel később önmagát kis-felnőttnek, aggastyánnak nevezi. Korához képest érett hangot üt meg, „éltes”-nek tűnik a téma versbe öntéséhez. Saját serdülőkori elhagyatottságát, magányát azonosítja az öregek sorsával.¹¹

Kodály nem fogott azonnal hozzá a vers megzenésítéséhez. 1933-ig őrizgette a kitépelt újságlapot, ekkor komponálta meg a nagyszabású vegyeskari művet. Kottája 1934-ben jelent meg. Minden biztonnal ebben az évben váltott először levelet Weöres és Kodály (a zeneszerző engedélyt kért a versnek zenével együtt való kinyomtatásához), első személyes találkozásuk pedig a szombathelyi Ünnepi Hét keretében rendezett Ko-

⁸ PÁVEL ÁGOSTON (1886–1946) költő, tudós ember, Szombathely irodalmi életének központi alakja.

⁹ A Weöres-kutatások 1929. április 14-ét jelölik meg megjelenési dátumnak (Schein Gábor: *Weöres Sándor*. Elektra Kiadóház, Bp., 2001: 21; Tüskés: (szerk.) *Weörestől Weöresről*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 1993:28.), Eöszé László Kodály Weöres-kórusai, Weöres Kodály-versei című tanulmányában (In: Bónis Ferenc (szerk.): *Erkel Ferencről, Kodály Zoltánról és korunkról*. Magyar Zenetörténeti Tanulmányok. Püski, Bp., 2001:160.) 1929. május 19-i dátumot közöl.

¹⁰ Részlet egy 1966-ban készült rádióriportból. Moldován Domokos: *Magnetofonbeszélgetés Kodály Zoltánról Weöres Sándor és Károlyi Amy költőkkel*. *Forrás*, 1972/3. p. 36-41.

¹¹ 1938-ban így ír Kodálynak egy közvetlen hangú levélben: „nekem soha se volt igazi gyermekkorom [...]. Gyerekkori emlékeim: fantasztikus bántalmak, állandó testi-lelki gyötrelmem, sok betegeskedés, sok olvasás és írás, a múlandóság folytonos érzése...” *Eöszé*, i.m. 160.

dály-hangversenyen történt¹², ahol Vásárhelyi Zoltán vezényletével felcsendült az *Öregek* is. Kapcsolatuk ettől kezdve mondhatni állandósult. Kodály hatása elvitathatatlanul bizonyult a költői életmű alakulásában, a verstechnika zenei fogantatású fejlődésében.

1935-ös levelezéseikből kiderül, hogy közös ügynek tekintették a magyar nyelv és versforma kérdését. Kodály minden biztonnal megismertette a fiatal költővel jambus-ellenes nézeteit¹³ és feltehetően tanácsokat is adott neki.¹⁴

Emlékezzünk vissza: 1937-ben jelenik meg a *Bicinia Hungarica I.* füzetete.

Kodály hamarosan szövegszerzésre kéri Weörest a *Bicinia Hungarica* darabjaihoz.

1938. február 14. Weöres levele Kodálynak:

„Nagy örömmel vettem a kottát és a szíves felszólítást; hálásan köszönöm. A szövegszerzéssel meg fogok próbálkozni és remélem, hogy sikerülni fog.”¹⁵

1938. február 19.

„Nyakig benne vagyok a „Bicinia Hungarica” szövegtelen darabjainak megszövegesítésében, a variációk egész tömege hever körülöttem. ... Muzsikus-embert, aki elénekelné vagy lejátszaná nekem a darabokat sajnos eddig még nem sikerült találnom, mindössze egy kávéházi zongorista játszotta el hosszú huzavona után a 4., és 5. számúakat. – Mellékleten küldök szöveget a 4-ikre és 5-ikre; kérném Mestert, tudassa velem, hogy jó irányba haladok-e.”¹⁶

A mellékelt szöveget az *Egybegyűjtött levelek II.* kötete sajnos nem tartalmazza. Csaknem egy év telik el újra, amikor a nyomtatásban megjelent levelezés szerint újra hozzákezd Weöres a munkához.

¹² Amikor Moldován Domokos megkérdezte Weörest, hogy az *Öregek* kecskeméti bemutatójára miért nem tudott elmenni (*Forrás*, 1972/3.), így válaszol: „Diákgyerek voltam. Tizenöt éves, akinek se szabadsága, se pénze arra, hogy utazzék...” – személyes ismeretségüket is tizenöt éves korától számítja. Weöres azonban 1934-ben már egyetemista volt Pécsen. Nyilatkozataiban pontatlanul emlékezik vissza.

¹³ „Költőink úgy viselik a jambust, mint az európai ruhát. Csak nagy ünnepen veszik fel a díszmagyart. [...] Mindennapra a falusi népnek hagyják.” Kodály Zoltán: *Magyar zene, magyar nyelv, magyar vers*. Szerk. Vargyas Lajos, Szépirodalmi, Bp., 1993.

„A mi nyelvünk, zenénk az idegen nyelvekkel ellenkező járású: ahol ott hegy van, nálunk völgy, ahol az föl száll, nálunk leszáll.” Uo. 341.

„A magyar versírásnak az öreg Arany kezdését kell továbbvinni, a népi ritmus gazdag változatosságát bevinni a műköltészetbe, s azok alapján új formákat fejleszteni. Minden más út a teljes s hozzá magyartalan egyhangúságba vezet.” Uo. 341.

¹⁴ Ezt támasztja alá egy töredék, melyet Vargyas Lajos közöl Kodály Zoltán hátrahagyott írásai között, a *Magyar zene, magyar nyelv, magyar vers* című válogatás 336. oldalán.

¹⁵ WEÖRES SÁNDOR. *Egybegyűjtött levelek II.* Szerk. Bata Imre és Nemeskéri Erika. Budapest: Pesti Szalon – Marfa Mediterrán, 1998: 13.

¹⁶ Uo. 14.

1939. január 4.

„Sokat próbálkoztam a „Bicinia Hungarica” dalocskái mellé szöveget írni, de sajnos, mindeddig eredménytelenül. Nincs senki, akivel elénekel-tethetném őket és ezért minden szövegszerzési kísérletem sötétben-tapogatózás. – Ugy sejtem, hogy Gazdag Erzs, kinek kötetét most küldöm Mester részére, több eredményt érhetne el a gyermekdalszövegesítés terén.”¹⁷ Ekkor küldte meg Weöres az 1938-ban megjelent *Úvegcsengőt*.

1940.

„Eddig négy bicinia-dallamhoz próbáltam textust csinálni. Most, hogy Veress Sanyi¹⁸ druzsám kitaratóan támogat a munkámban, talán sikerült nagyjából eltalálnom a dalok ütemét és hangulatát. Ideírom a szövegeket:

A 3. számú:

/Menjünk, menjünk,/ csupa dal a lég, /menjünk, menjünk,
hiv a sűrűség.

Lágy fűvön alszunk, / fát mászunk.

Szél a terítőnk, /nap a házunk.”¹⁹

Szövege ma: *Zöld erdőben...*

Érdeemes odafigyelni a zenei anyag ritmikai mozgása és a szöveg szótaghosszúságainak összefüggésére. Weöres gyakorta rövidíti meg a hosszú magánhangzókat a rövid hangjegyértékek, időmértékes verselés verslábainál pedig a rövid szótagok megfeleltetésére. Itt is ez (és nem helyesírási hiba) történik a „hiv a sűrűség” szavaknál.

„A 4. számú:

Fut a kiséger, / szalad a szekér.

Aki hamar ideér, / legyen a vezér.

Az 5. számú:

Mély erdőn / ibolya- virág, /ráhajlik/a boróka-ág.

Minek is rejt az az ág, /gyere, tágas a világ,

mély erdőn/ ibolya- virág.

(Kodály Zoltán megjegyzései:)

Hic haec hoc

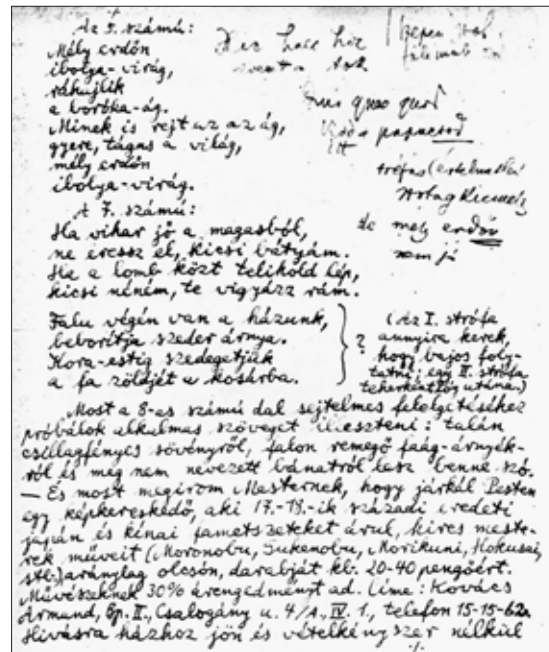
elvezett a tok /szépen szól, fülemüle szól

Qui quae quod,

vidd a papucsod

itt tréfás (értelmetlen)

szótag kiemelése, de mély erdőn nem jó”²⁰

Kép forrása:

LÁSZLÓ GYULA: *Weöres-Kodály-Babits*. In: *Új írás* XXIII/11. 1983. november: 158.

Weöres szövegjavaslata szépen illeszkedik a lépő negyedek egyenletességéhez és kellően hajlékonyan simul a nyolcadok mozgásához. Kodály ezzel szemben könnyed, rugalmas hangjegyértékekben gondolkodik. Kissé nehezen értelmezhető ezek ismeretében a hosszú szótagokból álló alternatív szövegjavaslat (Szépen szól...).

A 7. számú:

Ha vihar jó a magasból, / ne erressz el kicsi bátyám.

Ha a lomb közt telihold lép, / kicsi néném, te vigyázz rám.

Falu végén van a házunk, / beborítja szeder árnya.

Kora-estig szedegetjük / a fa zöldjét a kosárba.

Az I. strófa annyira kerek, hogy bajos folytatni; egy II. strófa teherként lóg utána.”²¹

1941. szeptember 15.

Weöres értesíti Kodályt, folytatná a Bicinia megszövegesítéseket és kéri, hogy küldjön újabbakat. A legutóbbiakat átadta ugyanis Devecseri Gábornak.

¹⁷ Uo. 16.

¹⁸ VERESS SÁNDOR (1907–1992) zeneszerző, népzene kutató és zongoraművész.

¹⁹ WEÖRES SÁNDOR. *Egybegyűjtött levelek II.* Szerk. Bata Imre és Nemeskéri Erika. Budapest: Pesti Szalon – Marfa Mediterrán, 1998: 25.

²⁰ Uo.26.

²¹ Uo. 26.

A megszövegesítések során nyomtatásban megjelent a *Bicinia Hungarica II.* füzetében: *A csősz subája, Rigók dala*
 A *Bicinia Hungarica IV.* füzetéből 5 verse/fordítása ismert:
Csevegni jöttünk, Van nekünk szép öcsénk, Szánkó fordul a kapu elé, Házunk előtt áll, apám, Mentem, mentem

A többi cseremiszt szöveg Devecseri Gábor, Jankovich Ferenc, Raics István fordítása. Gazdag Erzsébet-verse nem jelent meg a *Bicinia Hungarica* sorozatban. Ő így emlékezett vissza:

„Kodály legtöbbször olyan szövegeket – nem legtöbbször, *mindig* kész szövegeket zenésített meg. Ezt meg kell vallanom, egyáltalán nem tudok emberekhez alkalmazkodni semmilyen területen. Úgy, hogy ha van olyan partner, aki elfogad, akkor tudunk így együttműködni. Így történt mindig. A kész szövegeket zenésítette meg más is, Kodály is. Én soha nem írtam szöveget senkinek.”²²

Mohayné Katanics Mária 1982-ben megjelent tanulmányában²³ még 7 Weöres-versre készült biciniumot közöl, melyek csak úgy, ahogy ő mondta, „szájhagyományként” terjedtek. Ezek keletkezési ideje 1947-48-49, hivatkozik Katanics Weöresre. Valójában ennél árnyaltabban jellemezhető a keletkezési időszak. Az első vers, amit már korábról is ismerünk, 1940-es keletkezésű.

Vers	Korábbi változatban	Előb ciklusa	Keletkezési év	Magyar etűdők kéziratosa fűzet 1951	Bicinia Hungarica I (eredeti számozás)
Ha hideg szél fut a réten	Ha vihar jó a magasból	Rongyszőnyeg I. 91.	1940	–	7.
Árnyak sora ül a réten...		Magyar etűdők 49.	1948	X	8.
Van-e szoknya eladó...		Magyar etűdők 57.	1949	X	12.
Indulj száz határon...		–	–	–	16.
Szép a Mihály gazda tanyája		–	–	–	22.
Réti csiga...		Magyar etűdők 78.	1949	X	26.
Fut, robog a kicsi kocsi....		Magyar etűdők 4.	1950	X	32.

²² GAZDAG ERZSÉBET: Így láttam Kodályt. (kérdező: Horváth Rezső) In: Vasi Szemle **LIV. évf. 6. szám**

<http://www.vasiszemle.t-online.hu/2000/06/gazdag.htm>

²³ Az ének-zene tanítása XXV/6. 1982: 250-254.

Weöres több ízben is hangoztatta, hogy gyermekverset „szándékosan” csak ritkán írt. Az egészen egyszerű felépítésű versei váltak az idők folyamán gyermekverssé. Ritmikai stúdiumoknak, olykor vázlatoknak nevezték őket, melyeknek keletkezése pillanatában nem is igen gondolkodott arról, hogy gyerekvers lesz-e belőlük vagy felnőtt. (Ritmikai probléma, a rövid szótágok szaladásával való játék indította útjára pl. a *Fut, robog a kicsi kocsi...* kezdetű verset.)

A nagyszámú, gyermeknek számára is megfelelő hangzású verstermés, egyben a Kodály énekgyakorlatok megszövegesítésének másik időszaka, az 50-es évek fordulójához köthető.

1948-ban, egyik pillanatról a másikra megvonták Weöres és felesége publikálási jogát. Többen is segítségükre siettek, munkát, anyagi felajánlást kínálva. Kodály zenepedagógiai anyagokhoz kért szöveget (ebből származik a *Magyar Etűdők* sorozat), illetve műfordítói munkát vállaltak.

A biciniumok mellett a másik nagy megrendelés tehát a **333 olvasógyakorlat** dallamainak megszövegesítésére vonatkozott. Így emlékszik Forrai Katalin a részletekre: „Amikor összeállítottuk az 1951-es óvodai énekkönyv dalait, végigelemeztük az akkor megjelent Magyar Népzene Tára I. kötetének gazdag gyermekdal anyagát. Kiderült, hogy a kívánt felteteleknek [...] a több mint 1000 dallamból csak 45 felelt meg. Akkor javasolta először Kodály, hogy költők írjanak szövegeket a pentaton dallamokhoz. Így született meg kérésünkre Weöres Sándor 180 szövege a 333 olvasógyakorlat dallamaira, amelyből az akkori énekkönyvben már néhányat közöltünk, később pedig egy csokorra való megjelent a «Kis emberek dalai»-ban.”²⁴ Ez utóbbi könyvecske szövegezési munkálataival Weöres mellett Károlyi Amyt, Gazdag Erzsébet és Csukás Istvánt is megbízta Kodály. Ők már „megmutatták, hogy tudnak a gyermek nyelvén, selypítés nélkül”²⁵

Forrai Kati mesélte, hogy amikor az iskolai és óvodai énekkönyvekbe több versszakot is kértek Weörestől, átruházta a feladatot másra... unta, ill. másnak engedett a munkából. Ekkor ajánlotta, hogy Csukás az, aki az ő nyelvén szólni tud.

Így ír *Csukás István* a munkafolyamatról: „Az első szövegváltozatokkal hamar elkészültünk (én persze lassabban). Azért mondom, hogy első változat, mert Kodály nagyon rigorózus volt! Galyatetőn lakott akkor, és sorra küldte vissza a szövegeket. Aláhúzva, mint egy tanár: «ide mélyhangzót kérek, ide magas hangzót!» Weöres könnyedén cserélte ki a szavakat, a hangzókat. Hogy is mondjam: mint aki maga is résztvett a nyelvteremtésben, de legalábbis a kisujjában van a magyar nyelv!”²⁶

²⁴ FORRAI KATALIN: *Ének az óvodában*. Editio Musica, Bp., 1993: 39. A könyv jelzett kiadása közel 50 olyan dalt közöl, melynek megírásában Weöres közreműködött.

²⁵ KODÁLY ZOLTÁN: *Kis emberek dalai*. Editio Musica, Bp., 1962.

²⁶ CSUKÁS ISTVÁN: A magyar nyelv zsenije: Weöres Sándor. *Európai utas* 5/1 (1994): 64-66 vagy Csukás István: *Költők éhkoppon*. Osiris, Bp., 1996: 144-146.

Az egyszólamú olvasógyakorlatok szövegszerzési munkálataiból keletkezett a *Magyar etűdök száz* kis énekszövege, majd a ciklus.

Etűd: gyakorlat, elsősorban technikai készségfejlesztésre alkalmas darab. Magyar etűdök: a magyar nyelv technikai lehetőségeit bemutató versek. Nem fogalmi nyelven beszélnek, hanem zenei jelentést hordoznak.

„A legtöbb magyar etűd Kodály-dallamra készült. Szinte kizárólag Kodálytól tanultam azt a magyar ritmikát, metrikát, melyből a Magyar etűdök ciklus felépítettem.”²⁷ – nyilatkozta a költő. Olyan dalszövegek megírásával kísérletezett, melyeknek prozódíája a leghívebben magyar: népdalok, gyermekdalok és mondókák hagyományából táplálkozott.

Károlyi Amy neve is kapcsolódik a ciklushoz. 1951 karácsonyára *Magyar etűdök* címmel száz kis énekszöveget kapott férjétől (könyv alakban 1985-ben jelent meg).

Így emlékezett vissza a költőnő:

„Az ötvenes évek legelején bementünk Sándorral a volt Rigler-papírkereskedésbe, az Erzsébet-hídnál, s megvettük az összes kapható színű tustintát. Fekete – zöld – piros – sárga – kék. Sándor leült erre a székre, ehhez az asztalhoz, s egy sima lapú könyvecskébe verseket írt, és melléjük rajzolatot. Ott készült a szemem láttára a karácsonyi ajándékom. Ilyen élményem csak akkor van, ha addig ülök virágbimbó előtt, míg ki nem nyílik.”²⁸

Ennek a kézzel írt füzetnek a 17. számú verse az előadás kezdetén idézett „*Csipp-csepp*” című.

Visszaidézve a 92. számú olvasógyakorlat üteműsúlyain megszólaló rehangokat, az ismétlődő motívumokat, az egyenletes lüktetést, nem véletlen, hogy Weöresben mindez hangutánzó és hangulatfestő szavakat hívott elő. A vers erős akusztikai hatást hordoz. A Weöres gyermekverskötetéiből szöveget választó zeneszerzőket a vers zenei elemei segítik a kompozíció dallami, ritmikai, strukturális összetevőinek megformálásában. Hallgassuk meg példaként Horváth Barnabás Weöres-versekre készült 21 gyermekkari művéből az *Olvadás* című tételt! Jól érzékelhetően emelkednek ki az ütemek kezdetén az azonos magasságú hangok, a motívumismétlések, és fokozatosan sűrűsödik a ritmikai mozgás. Mindez azt sugallja, mintha az eredeti Kodály-dallam reinkarnálódott volna.

Ferencziné Ács Ildikó

A Bárdos Szimpózium 2013 – Debrecenben elhangzott előadás szerkesztett változata.

²⁷ DOMOKOS MÁTYÁS (szerk.): *Egyedül mindenkivel*. Szépirodalmi, Bp., 1993: 57.

²⁸ Weöres Sándor és Károlyi Amy élete képekben. Összeállította: KÁROLYI AMY. Magvető, Bp., 1984: 156.

Kodály Zoltán genfi zsoltárai Református énekek egy katolikus zeneszerző műhelyéből

Az európai keresztyén gyakorlat a kezdetektől fogva beépítette a liturgiába a zsoltárok könyvének 150 hosszabb-rövidebb fejezetét. A zsoltárok mindig különös és fontos réteget jelentettek mind a mise, mind a zsolozsma liturgiájában: míg a teljes Szentírás szövegeinek túlnyomó része a *tanítás* céljait szolgálja, addig a zsoltárok – melyeket személyes fogalmazásmódjuk alapján nevezhetünk a bibliai líra képviselőinek – a tanításokkal való *érzelmi azonosulás* útját egyengetik.

1. A genfi zsoltároskönyv létrejötte

A zsoltárszövegek alkalmazásában jelentékeny lépést hozott a reformáció. A 16. században létrejött két jelentékeny protestáns egyház liturgikus gyakorlata alapvetőnek tekintette a nemzeti nyelv használatát. Ennek megfelelően mind a lutheránus, mind a kálvinista felekezet törekedett olyan énekeket adni híveinek, melyek a szövegek tartalmának átélését az anyanyelv használatának révén is elősegítik. Luther evangélikus egyháza a korszak modern, német nyelvű vallásos költeményeit korszerű, olykor népszerű zenei anyaggal házasította: így jött létre a *korál* műfaja. Kálvin Biblia-központú szigora ragaszkodott hozzá, hogy a gyülekezet még közös énekeiben is csak a Szentírásból vett szövegeket használja. Kézenfekvő volt tehát számára, hogy gyülekezeti ének céljára a Zsoltárok könyve szövegeit alkalmazza. Tekintve azonban, hogy a bibliai zsoltárok prózaszövegek, melyeknek ritmusát a gondolatok elrendezése adja, a szövegeket újra kellett fordítani. Kálvin először maga készített verses fordítást néhány zsoltárra, hamar rájött azonban, hogy jobb, ha a feladatot fölkészültebbekre bízta. A munkát több nekifutással¹, összesen 23 év alatt végezte el két kortársa, a jó nevű költő *Clement Marot* (1496-1544), és az irodalmilag igen fölkészült lelkipásztor, *Théodore de Bèze* (1519-1605). Ők új francia fordításukban a zsoltárokat strófákba, s azon belül ritmikus és rímes sorokba szedték. A szövegek nagyobb részéhez Kálvin zeneszerző-munkatársa, *Louis Bourgeois* (1510 k.-1561 k.) írt dallamokat, a többi melódia több, ismeretlen nevű szerzőtől származik. A teljes, mind a 150 zsoltárt – és azok mellett még jó néhány további éneket is – tartalmazó zsoltároskönyv először 1562-ben jelent meg Genf városában².

2. A genfi zsoltárok Magyarországon

A genfi zsoltárok 45 évvel a genfi kiadás után „érkeztek meg” Magyarországra. *Szenci Molnár Albert* (1574-1643) 1606-ban ültette át magyar rímes versekbe és az 1607-es év elején adatta ki a zsoltároskönyvet *Psalterium Ungaricum* címmel. Bár a zenetudósok gyanítják, hogy a genfi énekek gazdag ritmusvilágát a kottát nem ismerő magyar hívek leegy-